

”Kirjastoihin hukattu nuoruus”

Siinä missä edelliset elokuvat pohjautuvat eurooppalaisen lähiöelokuvan vallitseviin konventioihin, Koterskin *Dzień Świra* sukeutuu ohjaajan jo 1980-luvulla herättelemistä teemoista. Koterskin elokuvissa seikkailee rutiineihinsa kahliutunut intellektuelli Miauczyński, joka on selvästi tulkittavissa ohjaajan alteregoksi. Koterskin elokuvat rakentuvat toistuvista arkipäiväisistä sykleistä, joista päähenkilö ei pääse eroon. Ne sijoittuvat lähiöön. Koterskin ohjauksista syntyy oma maailmansa, jossa elokuvat kehittelevät Miauczyńskin tarinaa. Koterskin elokuvat rakentavat oman metatekstinsä, jonka kontekstissa hullun maailmassa kaikki on niin kuin pitääkin.

Dzień Świrassa näytetyn päivän aikana keski-ikään ehtinyt Miauczyński käy läpi kaikki mahdolliset turhautumansa. Osansa saavat aamuinen teekuppi, vaimo, äiti, työ ja ensirakkaus. Ainoan positiivisen aspektin Miauczyńskin elämään tuo hänen poikansa, jonka hän kuitenkin näkee päätyvän samaan turhautumien kaivoon kuin hän itsekin. Turhautumien ohella Miauczyńskia risoo puolalaisen yhteiskunnan banalisoituminen,

median kautta tulviva kulttuurin kaupallistuminen ja kasvava massakulttuurin diktatuuri.

Lähiö keskustan toisena

Eroavaisuuksistaan huolimatta elokuvat kritisoivat muuttuvaa yhteiskuntaa. Lähiöympäristö tarjoaa helposti hyväksyttävän miljöön laajemmallekin yhteiskunnalliselle kritiikille. Lähiöympäristöstä on tullut elokuvassa yhteiskunnallisen kritiikin arena. Tämä on niin laaja ilmiö, että voidaan jo puhua lähiöelokuva-genrestä. Tätä määrittää lähiömaisema, nuoret päähenkilöt, yhteiskuntakritiikki, dokumentaarinen kuvaustapa ja amatöörinäyttelijät, jotka taistelevat miljöönsä tai jopa yhteiskunnan synnyttämien pienten ihmisten ongelmien parissa.

Tämän genren elokuvat voivat tuottaa usein ulkomaalaisille tulkintaongelmia, koska ne ovat syntyneet ympäristönsä todellisuudesta ja niistä tavoista, miten tätä todellisuutta on paikallisessa yhteydessä käsitelty. Elokuvien paras anti – arkipäivän onnistunut havainnointi – jääkin valitettavan usein ulkomaalaiselle katsojalle yleisten lähiöelokuva-genren konventioiden varjoon.

Jarno Hänninen
& Jaakko Turunen

tuotettiin keskimäärin kymmenen elokuvaa vuodessa, kun taas samettivallankumouksen jälkeen tuotanto laski puoleen. Vuonna 2004 tehtiin kolme teaterilevityksen saanutta elokuvaa. Tuotannollisesti ahtaalle ajettu keskieuropalainen elokuva on reagoinut samettivallankumousta seuranneeseen yhteiskunnalliseen murrokseen ja epätietoisuuteen. Tästä muotoutuu parhaimmillaan kaunis symbioosi taide-elokuvan ja katselijaystävällisyyden välillä, kuten puolalaisen Jan Jakub Kolskin, tšekkiläisen Jan Švērakin ja Martin Šulíkin tuotannossa.

Šulíkin usein tragikoomiset elokuvat rakentuvat episodimaisesti. Ne sijoittuvat kuvankauuniille maaseudulle, jossa itseään etsivät henkilöt pohtivat suhdetta vanhempiinsa, asuinsijaansa tai menneisyyteen. Šulík on Slovakin elokuvamaailman *auteur*. Tätä taustaa vasten pitää myös tarkastella Eva Borušovičován ohjausta *Vaikka kuun taivaalta*.

Puutarha ja *Vaikka kuun taivaalta* kertovat päähenkilöidensä halusta eristäytyä yhteiskunnasta ja ylläpitää omaa maailmaansa. Molemmissa elokuvissa keskeisenä tapahtumapaikkana on puutarha, jonka aita rajaa oman vieraasta. *Puutarhassa* symbolista aitaa rakennetaan erottamaan ulkomaailman virtauksien vaikutus sisäsyntyiseen intuitioon ja myyttisyyteen. *Vaikka kuun taivaalta* aita taas rajaa pihapiiriä, jossa isoäiti, äiti ja tytär elävät. Tšekkiä puhuva hilpeä isoäiti ja avioeron katkeroittama äiti pysyvät visusti aidan sisällä omalla alueellaan, mutta tyttärensä maailmankuvaa avartavat aidan toiselle puolelle ulottuvat retket. Monien miesten tekemät aidan läpäisyt kohdistuvat ensisijaisesti juuri häneen. Tyttären raskaus päättyy aborttiin. *Puutarhassa* aidan läpi tunkeutuu positivistinen länsimaalainen filosofia, joka asettuu kauniin Helena-enkelin edustamaa animismia vastaan.

Kansallisten aitojen ja rajojen estetiikkaa

Martin Šulík: *Puutarha (Záh-rada)*, Slovakia, 1995.

Eva Borušovičová: *Vaikka kuun taivaalta (Modré z neba)*, Slovakia, 1997.

Slovakian suurlähetystö järjesti Helsingin kaupungin kanssa toukokuussa 2005 slovakialaisen elokuvan festivaalin. Festivaalilla esitetyn Eva Borušovičován esikoisohjaus *Vaikka kuun tai-*

vaalta sukeutuu eurooppalaisesta psykologisesta elokuvagenrestä. Borušovičován ja Martin Šulíkin – 1990-luvun menestyneimmän slovakialaisohjaajan – töissä esiintyy paljon yhteisiä teemoja, jotka valottavat ohjaajien näkemystä vallitsevista yhteiskunnallisista oloista.

Valtiosotalismin kaaduttua myös elokuvatuotanto romahti: ennen vuotta 1989 Slovakiassa

Helena onnistuu vakuuttamaan päähenkilön Jakubin ja hänen isänsä perinteisten uskomusten mielenterveyttä parantavasta vaikutuksesta levitoimalla elokuvan lopussa.

Šulíkin ja Borušovičován symboliikan täyttämät elokuvat ovat syntyneet elokuvateollisuuden yksityistämisen aiheuttamien paineiden pakottamasta innovaatiosta. Pienen budjetin elokuvat hyödyntävät usein psykologisten kamarielokuvien intiimiyttä. Hyvin paljon riippuukin siis tekijöiden kyvystä kääntää resurssien niukkuus taiteelliseksi ratkaisuksi. Šulík työryhmineen on tässä onnistunut, kun taas Borušovičová on jäänyt vähän puolitiiehen. Esimerkiksi *Puutarhan* aita mahdollistaa tulkinnan puhtaasta symbolista aina ikoniseen aitaan. Elokuvan alussa puutarhaan muuttava Jakub yrittää kiivetä aidan yli. Aita kaatuu hänen allaan. Tarinan myötä aidan symbolinen ulottuvuus kehittyä ja se kasvaa rajaamaan sankarin mielenmaisemaa. Elokuvan lopussa aidan sisällä kukoistaa pääläelleen käännetty onnellinen symbolinen maailma, jota läntinen rationalismi ei kykene lähestymään. Borušovičován elokuvissa aitaa maalataan ja sitä vahvistetaan säilykepurkein, mutta sen merkitys on sidottu ulkopuolella vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen, josta elokuvan kolme naista haluavat eristäytyä. Mielenkiintoista yhtäläisyyksien kannalta on se, että kummankin elokuvan on tuottanut kaikkien Šulíkin 90-luvun elokuvien tuottaja Rudolf Biermann.

Elokuviin voidaan nähdä myös pureutuvan 1990-luvun yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Molemmissa töissä korostuva, symbolisesti esitetty oman alueen rajaaminen rinnastuu näin Slovakian itsenäisyyteen ja pesäeron tekemiseen tšekien kanssa. Oman alueen rajoja vah-

vistettiin konkreettisin aidoin eikä alueelle tunkeutuminen enää onnistunut helposti. *Puutarhan* läpi kulkevat filosofit peilaavat slovakialaisen kulttuurin suhdetta yleiseurooppalaiseen traditioon. *Vaikka kuun taivaalta* naiset kuvaavat eri sukupolvien suhdetta menneisyyteen ja itsenäisyyden haasteisiin: tšekkiä puhuva isoäiti elää huolettomissa muistoissaan nykyajan harmeista murehtimatta, keski-ikäinen äiti on vanhan liiton katkeroittama, mutta tytär hakee paikkaansa yhteiskunnassa. Uuden alun hankaluutta kuvaa tyttären raskaus, jonka hän päättää aborttiin: Slovakian syntyminen itsenäiseksi valtioksi ei ollut kaikille mieliksi. Tämä voidaan myös nähdä kannanotoksi naisten itsemääräämisoikeuden puolesta.

Näitä slovakialaisia elokuvia ei ole tehty heijastamaan katsojien mielipiteitä; pikemminkin ne pyrkivät välittämään tekijänsä toisinaan hyvinkin henkilökohtaisen mielipiteen vallitsevista yhteiskunnallisista tilanteista. Molemmissa elokuvissa korostuu henkilöiden vastentahtoisuus samastua ympäröivän yhteiskunnan normeihin. *Puutarhassa* länsimaisen rationalismin vastustaminen vie lopulta voiton. Šulík kiinnittää katsojien huomion elämän pieniin asioihin, epärationaalisuuksiin ja lopulta intuiioon: moni asia on

hyvin ilman järkeenkäypää selitystä. Yhteiskunnasta eristäytyminen on myös tuttu lähihistoriasta: Tšekkoslovakian normalisoinnin aikana se tarjosi monelle henkisen rauhan valtiososialismin mielettömyyksistä.

Borušovičován ja Šulíkin elokuvat sijoittuvat myyttien ja symbolien maailmaan. Aidan sisällä aika ei juokse. Tämän ajattomuuden – ja tietyllä tasolla myös paikattomuuden – voi rinnastaa 1990-luvun yhteiskunnalliseen epävarmuuteen: symboliikan kylästämät otokset tarjoavat ja hakevat emotionaalisia selityksiä siitä kaikesta mitä valtiososialismin kaatumisen on jättänyt pirstaleiksi. Yhteiskunnallisen murroksen aikana jatkuvuutta ja tulevaisuuden suuntaa pyritään usein hakemaan historiasta. Suomen, Norjan ja Slovakian luonnosta on löydetty yhteisen identiteetin kyseenalaistamattomia symboleja. Tämä selittyy sillä, että maat ovat nuoria ja niiltä puuttuu kansallisen identiteetin vahvistamiseen käypä historia. Slovakiassa kansallismaiseman asemassa ovat jylhät vuoret ja maaperän hedelmällisyys. Borušovičován ja Šulíkin elokuvat työstävä maan hedelmällisyydestä kritiikin osasia vallitsevia yhteiskunnallisia trendejä kohtaan.

**Jarno Hänninen
& Jaakko Turunen**

Perusteos Venäjän hallinnosta

Anna-Liisa Heusala: *The Transitions of Local Administration Culture in Russia*. Kikimora Publications, Series A:12. Saarjärvi 2005. 375 s.

Anna-Liisa Heusala rakentaa väitöskirjassaan kokonaiskuvaa Venäjän aluehallinnon kehityksestä. Teos kattaa historiallisesti ajanjakson tsaarin ajasta aina

nykypäivään saakka. Keskeisenä käsitteellisenä välineenä on liberaalis-demokraattisen hallinnon ideaalityyppi, johon Venäjän todellisuutta eri aikakausina suhteutetaan.

Tutkimus perustuu laajaan historialliseen ja teoreettiseen kirjallisuuteen. Nykyisen aluehallinnon analyysissä kirjallista materiaalia peilataan myös